

DİJİTAL DÖNÜŞÜMDE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ YAŞADIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 05.02.2023
Kabul Tarihi : 31.07.2023
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1248101

Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA*
Öğr. Gör. Dr. Arif GÜMÜŞ**

Bibliyografik Bilgiler

Karaca, H., & Gümüş, A.. (2023). "Dijital Dönüşümde Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Nitel Bir Araştırma" *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 70, Sayfa : 289-306) <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1248101>

ÖZ

Dijital dönüşüm kapsamında, muhasebe mesleğinde yeni kuralları olan farklı e-sistemler ortaya çıkmıştır. Önceden kâğıt, defter gibi geleneksel yöntemler kullanılarak yapılan muhasebe işlemleri e-defter, e-fatura ve e-beyanname benzeri dijital sistemler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu dönüşümün gerek özel sektöre gerek kamu sektörüne avantajlar sağlayacağı kabul görmektedir. Ancak avantajlarla birlikte uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşılması ihtimal dâhilindedir. Çalışmada, e-uygulamaları aktif kullanan muhasebe meslek mensuplarının dijital dönüşüm sürecinde karşılaştıkları problemlerin belirlenmesi ve söz konusu problemlere çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada; nitel araştırma modellerinden fenomenoloji deseni kullanılmış, yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulguları neticesinde, sisteme uyum sağlayamayan mükelleflerin meslek mensuplarının iş yükünü artırdığı, teknik alt yapı sağlanmadan uygulamaya geçilmesinin sorunlara neden olduğu ve eğitim sisteminin güncellenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Dönüşüm, Muhasebe, Muhasebe Mesleği, Nitel Araştırma

JEL Sınıflandırması: M41, M49

* İnönü Üniversitesi, Malatya MYO, halime.karaca@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0218-3851

** Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Doğanşehir Vahap Küçük Meslek Yüksek Okulu, arif.gumus@ozal.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4865-0892

PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTIONS FOR PROFESSIONAL ACCOUNTANTS IN DIGITAL TRANSFORMATION: A QUALITATIVE RESEARCH**ABSTRACT**

Within the scope of digital transformation, different e-systems with new rules have emerged in the accounting profession. Accounting transactions, which were previously done using traditional methods such as paper and ledger, are carried out through digital systems such as e-ledger, e-invoice and e-declaration. It is accepted that this transformation will provide advantages to both the private and public sectors. However, along with the advantages, it is possible to encounter some problems in practice. In the study, it is aimed to determine the problems faced by professional accountants who use e-applications actively during the digital transformation process and to develop solutions to these problems. In the study in which the qualitative research method was used; Phenomenology design, one of the qualitative research models, was used and semi-structured in-depth interviews were conducted. As a result of the research findings, it was concluded that the taxpayers who could not adapt to the system increased the workload of the members of the profession, that the implementation without providing the technical infrastructure caused problems and the education system should be updated.

Keywords: Digital Transformation, Accounting, Accounting Profession, Qualitative Research

JEL Classification Codes: M41, M49

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleği, kayıt gereksiniminin ortaya çıkması ile var olmuştur (Güvemli vd., 2013: 21). Dünyada yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak değişmekte olan muhasebe mesleği, tarihi süreçte ürettiği bilgilerin kapsamını genişletmekte ve niteliğini artırmaktadır (Yıldız, 2010: 157). Günümüzde muhasebe mesleği defter tutmanın ötesinde daha çok danışmanlık rolünü üstlenmektedir (Aydemir, 2015: 71-84). Muhasebe mesleğini gerçekleştiren meslek mensupları için mesleğin 1989 yılında 3568 Sayılı Yasa ile yasal bir zemine oturtulması en önemli gelişmedir. 2008 yılında yapılan yasal değişiklikle, ilgili yasada Serbest Muhasebecilik (SM) unvanı çıkartılmış, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavirlik (YMM) unvanları ise geçerliliğini korumaktadır. Muhasebe tarihi boyunca meslek mensupları çalışmalarını daha çok geleneksel yöntemleri kullanarak sürdürmüş, bu durum 20. yy. ikinci yarısından itibaren özellikle yaygın internet kullanımı ve bilişim dünyasındaki gelişmeler sonucunda önemli değişimlere uğramıştır (Kurnaz vd., 2020: 82). Bu gelişmeler muhasebe sisteminde geleneksel kayıt tutma tekniklerinin sınırlılıklarını ortadan kaldırmış; bilginin saklanması, bilgiye ulaşımı, verilerin kontrolü ve karşılaştırılması kullanımını kolaylaştırmıştır. Böylece dijital muhasebe anlayışı reformcu bir şekilde ortaya çıkmıştır (Arslan ve Karkacier, 2019: 430).

Muhasebe tarafından üretilen bilgilerin ilgili kullanıcılara doğru, eş zamanlı ve güvenilir olarak sunulması gerekmektedir (Erturan ve Ergin, 2018: 217). Dijital dönüşümle söz konusu bilgilerin zamanında sunulması ve güvenilir olarak saklanması yanında denetiminin de daha hızlı ve şeffaf gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır (Arslan ve Demirkan, 2019: 54). Bilişim ve teknolojik gelişmeler sonucunda oluşturulan sistemler; çeşitli verilerin hızlı toplanması, saklanması, analiziyle beraber büyük hacimli ve çok çeşitli veriye erişimi de kolaylaştırmaktadır (Akdoğan ve Akdoğan, 2018: 1). Büyük veri, veriye uyumlu teknik ve beşeri alt yapı oluşturulduğunda, işletmeler için anlık olarak üretilen veriler ile mevcut durumun analizini ve güçlü öngörülerle geleceğin planlamasını en iyi şekilde yapma imkanı sağlayacaktır (Meriç, 2020: 82). Sağladığı bu avantajlardan dolayı muhasebede dijital dönüşüm hızla benimsenmiştir. 2000 yılının başlarında muhasebede yer alan bilgilerin yüzde yirmi beşi dijital ortamda gerçekleştirilirken, 2017 yılında bu oran yüzde doksan sekiz olmuştur (Aslan ve Özerhan, 2017: 868). Muhasebede dijital dönüşümün gerçekleştirilmesinde Hazine ve Maliye Bakanlığı görevlendirilmiştir. Bu süreçte öncelikle e-fatura uygulaması, sonrasında e-defter, e-arşiv gibi uygulamalar yürürlüğe girmiştir. Kayıt dışı ekonominin tespiti, vergi kaçığının engellenebilmesi, denetimin etkin bir şekilde yapılabilmesi, bilgiye erişimin kolaylaştırılması ve maliyet tasarrufunun sağlanabilmesi amacıyla söz konusu uygulamalar kapsam açısından genişletilerek devam etmektedir.

Teknolojik gelişmeler muhasebe alanına yeni boyutlar kazandırmaktadır. Yeni boyutuyla muhasebe uygulamalarında, artan kontrol, güvenilirlik ile daha iyi denetlenebilirlik, daha düşük maliyetler, daha az insan hatası, manipülasyon ve hile, bilgiye daha iyi erişim gibi avantajlar söz konusudur (Meriç, 2022: 45). Muhasebe mesleğinin geleceği dijital ortamlara odaklanmakta dijital ortamda mesleğin yeniden yapılandırılması çalışmaları hız kazanmaktadır (Kurnaz vd., 2020: 82). Dijital dönüşüm ve teknolojik gelişmeler, muhasebe mesleğinin gelişiminde etkili olması beklenen bir durum olup olası etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tekbaş, 2019: 113):

- ✓ Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin dijital sistemlerce gerçekleştirilmesi,
- ✓ Dijital dönüşümde; verginin hesaplanması, denetim ve finansal muhasebe gibi klasik muhasebe eğitiminden ziyade, muhasebe teknolojilerinin ön plana çıktığı eğitim-öğretim sistemi,
- ✓ Meslek mensuplarının vergi düzenlemeleri hakkında bilgi, vergi kanunlarının yorumlanması yetkinliğinin dışında bilişim teknolojisi hakkında yeterli bilgi ve deneyim sahibi özelliklerini taşıması,
- ✓ Teknolojik gelişmelerin meslek mensuplarına yeni kariyer fırsatları (mali mühendislik gibi) sunması,
- ✓ Muhasebe mesleğinde denetim ve danışmanlık hizmetlerinin ön planda olması,
- ✓ Muhasebe sisteminin tümüyle bulut sistemi şekline dönüştürülerek kurumların ihtiyaç duydukları bilgiye, mekan ve zamandan bağımsız bir biçimde ulaşımının kolaylaşması,
- ✓ Kağıt ve dosya kullanılarak kayıtları saklama ve arşivleme gibi maliyet oluşturan işlemlerden tasarruf edilmesi ve klasik yöntemler terk edilerek, işlemlerin tümünün barkodunun sistem vasıtasıyla ve internet (blockchain ve bulut sistemleri) tabanlı muhasebe yardımıyla yapılması,

- ✓ Muhasebe sektöründe internet aracılığıyla yapılan saldırılarla ilgili tedbirlerin alınması, kullanıcıların kişisel bilgilerinin gizlilik ve güvenilirliğinin sağlanması,
- ✓ Tam zamanlı çalışan muhasebe personeli yerine, işletmelere daha fazla hizmet sunan sanal muhasebe programlarının kullanılması,
- Blockchain teknolojisi ile klasik muhasebe defterlerinin yerini dijital defterlere bırakmasıdır.

Dijitalleşmedeki bu hızlı değişim muhasebe mesleğini etkilemekte hızlı, güvenilir ve doğru bilgilerin üretilmesiyle ilgili meslek mensuplarından beklentileri artırmaktadır. Mesleki faaliyetlerinde yaşadıkları sorunların çözümlenemediği noktada meslek mensuplarının yıpranmasına neden olduğu bilinen bir gerçektir. İş yükünün fazla olması nedeniyle kendilerine zaman ayıramamaları, yaptıkları iş karşılığında aldıkları ücretin yetersiz olması meslek mensuplarının yaşadıkları önemli sorunlardır (Beder, 2021: 167).

Bu çalışmada kavramsal çerçeve açıklanarak literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında dijital dönüşüm sürecinde meslek mensuplarının yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle elde edilen bulgular alıntılanarak verilmiş ve yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatür özetinde, dijitalleşme ve e-dönüşüm sürecinde meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunlar konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Spoz (2014) yaptığı çalışmada, Polonya’da faaliyetlerini yürüten işletmelerde e-fatura uygulamalarında yaşanan problemleri incelemiştir. Dünya genelinde yaygınlaşan e-dönüşüm uygulamalarının Polonya’da istenilen seviyeye ulaşmadığı ifade edilmiş, bunun temel nedeninin istikrarsızlık, yasal düzenlemelerin eksikliği, e-uygulamalarla ilgili bilgilerin yetersizliği, internet alt yapısının yeterli olmaması olduğu belirtilmiştir.

Marinagi vd. (2015), çalışmalarında Yunanistan’da e-fatura kullanımındaki uygulamalar kapsamında mevcut fatura işleme uygulamaları, e-faturanın yaygınlaşmasının ve kullanımının önündeki engeller, e-fatura uygulamalarında gözlemlenen faydalar ve e-faturaya geçişte stratejik itici güçler değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında 42 işletmeye anket uygulanarak veriler toplanmış, verilerin analizi sonucunda e-uygulamaların kullanımının düşük olduğu ancak benimsenmesinin ümit vadettiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte e-uygulamalarla ilgili temel iki sorunun bilgi birikiminin yetersizliği ve yönetimin destek eksikliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gönen ve Solak (2017), çalışmalarında e-dönüşüm sürecinde muhasebe meslek mensuplarının iş yükü, hizmet maliyeti konuları hakkındaki görüşlerinin tespitini amaçlamışlardır. İzmir’de faaliyet gösteren ve e-dönüşümü etkin kullanan meslek mensuplarına anket uygulanarak veriler toplanmıştır. Analizler neticesinde e-dönüşümde teknik hataların sürdüğü ve meslek mensuplarına ek maliyete neden olmasına karşın maliye bakanlığı ile mükelleflerin işlem maliyetlerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tektüfekçi (2017), çalışmasında Türkiye genelinde e-dönüşüm sürecinde; e-defter ve e-belge uygulamalarını yasal ve tüzel çerçevede ele almış, anılan e-muhasebe uygulamalarıyla ilgili güncel uygulama ör-

neklerinin incelemeyi amaçlamıştır. Konuyla ilgili yazın taraması yaparak sonuçları değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda GİB' in ileriki tarihi süreçte e-fatura, e-irsaliye, e-arşiv fatura, e-bilet ve e-yolcu listesi benzeri belgelerin yanı sıra yevmiye defteri ve defteri kebir dışındaki defterlerin de uygulamaya dahil edileceği ifade edilmiştir.

Elçin vd. (2018), çalışmalarında e-muhasebe uygulamalarına geçiş sürecinde karşılaşılan problemleri araştırmışlardır. Araştırma kapsamında 389 SMMM'ye anket uygulanarak elde edilen veriler sonucunda e-dönüşümde meslek mensuplarının sorunlarının iş yükü sorunu, sistemdeki eksiklikler ile altyapı ve eleman eksikliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Palmqvist ve Emme (2018), çalışmalarında nitel araştırma yöntemini kullanarak dijitalleşmenin meslek mensuplarının mesleki uygulamalarına etkisini irdelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda dijitalleşmeyle eş zamanlı çalışılabilirlik yetkinliğinin artacağı ve meslek mensuplarının danışmanlık rolü üstleneceğini beyan etmişlerdir.

İşgüden vd. (2018), çalışmalarında dijitalleşmeyle geliştirilen muhasebe uygulamalarının işletmelerdeki hilelerin önlenmesi hususunda etkinliğini araştırmışlardır. Araştırma kapsamında İstanbul'da faaliyet gösteren 53 SMMM'den elde edilen veriler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda muhasebe yazılımları ve denetim faaliyetlerinin web tabanlı olmasının meslek mensupları tarafından olumlu karşılandığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte web tabanlı yazılımların bilginin güvenilirliğini olumlu etkilediğini, kontrol ve denetimi kolaylaştırdığını, hileli işlemlerin tespitine katkı sağladığını, finansal raporlamaların şeffaflığını artırdığını ve hileli finansal raporlama eğiliminin azaldığını beyan etmiştir.

Htaybata vd. (2018), çalışmalarında teknolojik gelişmelerin muhasebe mesleğini, uygulamalarını ve eğitimini nasıl etkilediği araştırılmış; çalışmada nitel araştırma yöntemini kullanmıştır. Çalışmada zamanla muhasebe alanında dijital uygulamaların artacağı ve bu durumun muhasebe meslek mensuplarının yeterliliklerinin etkilenmesine neden olacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte muhasebe eğitiminde müfredatın teknolojik gelişmelere paralel olarak güncellenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Türker (2018), çalışmasında dijital dünyanın şekillendirdiği küresel iş dünyasında beklentilerin karşılanmasını sağlayacak küresel muhasebe mesleğinin yapılandırılmasıyla ilgili gelişmeleri değerlendirmiştir. Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerden dolayı muhasebe mesleğinin önemli ölçüde değişime gereksinim duyacağı belirtilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme sürecinde kendilerini geliştirerek ve güncelleyerek, mükelleflerine önderlik yaparak çalışmalar yapması gerektiği ifade edilmiştir.

Karasioğlu ve Garip (2019), çalışmalarında e-uygulamaları etkin bir şekilde kullanan muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşümde karşılaştıkları problemleri araştırmışlardır. Karaman SMMM Odası üyelerine anket uygulanarak veriler toplanmıştır. Yapılan analizler neticesinde e-dönüşüm hususunda en önemli sorunlardan birinin nitelikli personel olduğu bu sorunun çözümü için meslek odaları ve Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca düzenli olarak eğitimlerin yapılması gerektiği önerilmiştir. Ayrıca benzer eğitimlerden mükelleflerin de faydalanmalarının sağlanmasının yararlı olabileceği ifade edilmiştir.

Coşkun Arslan ve Karkacier (2019), çalışmalarında dijital dönüşümde yönetim muhasebesini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Çalışmada dijital dönüşüm ve Endüstri 4.0 kavramları açıklanmış, dijital dö-

nüshüne kadar geçen süreçte yönetim muhasebesinin tarihsel gelişim süreci kavramsal bir çerçevede sunulmuştur. Yönetim muhasebesinin geleceğini etkileyen etkenler temel üç başlık altında sınıflandırılmış olup bu başlıklar rekabet stratejileri, küreselleşme, bilgi ve üretim teknolojilerindeki gelişmeler – dijital dönüşüm ve Endüstri 4.0. olarak açıklanmıştır.

Kurnaz vd. (2020), çalışmalarında dijital dönüşümün muhasebe meslek eğitimi sürecindeki etkisi ile uygulamadaki yeterliliğinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma kapsamında muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmış, elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda muhasebe eğitiminde dijital dönüşümün önemli olduğunu, bununla birlikte muhasebe eğitim sisteminde dijital sistemlerin gereğince kullanılmadığı ve iş dünyasının ihtiyacı olan nitelikli elemanların yetişmesi hususunda yetersiz olduğu beyan edilmiştir.

Tuğay ve Güler (2021), çalışmalarında Isparta’da faaliyetlerini yürüten muhasebe meslek mensuplarıyla mülakat tekniğini kullanarak meslek mensuplarının e-uygulamalar hakkındaki görüşlerini tespit etmişlerdir. Mülakat sonucunda, meslek mensupları e-uygulamaların kullanımının bir zorunluluk olduğunu ifade etmiş, ancak bilgi ve alt yapı eksikliğinin olduğunu beyan etmişlerdir.

Kardeş Selimoğlu vd. (2021), yaptıkları çalışmada nitel araştırma yöntemini kullanarak Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının stres faktörlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda stresin nedenlerini iş yoğunluğunun ve iş yükünün artması, mevzuat değişikliği nedeniyle oluşan mesleki belirsizlikler, belgelerle temas sonucu Covid-19 bulaşıcılık riskinin artması gibi etkenler olduğunu ifade etmişlerdir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; bir sorunun çözümüyle ilgili gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak algı ve olayların gerçekçi bir biçimde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Nitel araştırma yönteminde hipotez oluşturulmadan olaya içerik ve doğal araştırma stratejisiyle yaklaşılmış, bu yöntemin güçlü yönlerindedir. Anlayış ve kuram, alan çalışmaları deneyimleri sonucunda oluşturulur (Akdemir ve Kılıç, 2021: 488). Nitel araştırmalardaki desenler ise araştırma yaklaşımını belirleyen stratejidir.

Çalışmada nitel araştırma modellerinden olgunun deneyimine dair özün belirlenmesi olarak tanımlanan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır (Creswell, 2018: 72-73). Fenomenoloji araştırmalarında araştırılacak fenomen vurgulanarak katılımcıların fenomeni nasıl algıladığı, anlamlandırdığı, deneyimlediği ve söz konusu deneyimlerini nasıl betimledikleri konularına yoğunlaşmaktadır. Burada fenomen; kavram, fikir veya bir duygu olabilir (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020: 158). Fenomenoloji araştırmalarında görüşme tekniği en önemli veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69-71). Bir araştırma tekniği olarak görüşme; araştırmacıyla katılımcılar arasındaki kontrollü ve amaçlı sözel iletişim yöntemidir (Türnüklü, 2000: 544). Görüşme; araştırma konusuyla ilgili bireyin deneyim, yaşamışlık, tutum, düşünce, niyet, yorum, zihinsel algı ve tepki gibi gözlemlenemeyen bilgilerinin elde edilmesini sağlar (Bengtsson, 2016: 10-11).

3.2. Veri Toplama Yöntemi ve Analizi

Dijital dönüşümde muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını değerlendirmek amacıyla yapıldırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı, önceden planlanan çerçevede soruların yer aldığı bir form hazırlar. Görüşme sürecinde, katılımcıya sorular yöneltilerek katılımcının yanıtlaması istenir. Araştırmacı bazı durumlarda katılımcıların daha detaylı yanıtlamasını talep edebilir (Yüksel, 2020: 549).

Nitel araştırmada büyük gruplardan ziyade; araştırma amacını karşılayacak, ayrıntılı veri sunabilecek örneklem belirlenmelidir (Coyne, 1997: 624-625). Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt (kriter) örnekleme ile seçilmiştir. Ölçüt örnekleme; önceden belirlenen bir takım ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılmasıdır. Ölçüt, araştırmacılar tarafından oluşturulur veya önceden hazırlanan ölçüt kullanılabilir (Baltacı, 2018: 254). Malatya’da bağımsız olarak çalışan, yaklaşık on beş yılın üzerinde SMMM ruhsatına sahip olan, kendilerine ait müşavirlik bürosu olan üç kadın ve üç erkek olmak üzere altı SMMM ile görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcıların onayıyla ses kaydı alınarak yapılmış, görüşmeler yazıya dökülmüştür. Araştırma katılımcılarının adları etik açısından gizlenerek kodlamalar “SMMM 1, SMMM 2,...SMMM 6” kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir.

3.3. Araştırmanın Etiği ve Geçerliliği

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin kullanılması, çalışmanın etik açıdan incelenmesini gerektirmektedir. Araştırma detayları İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından incelenmiş, 17.12.2022 tarihli karar ile araştırma etik açıdan uygun görülmüştür.

Araştırma bulgularının kendi içerisinde dengeli olması ve bütünü oluşturması, iç geçerlilik için önem arz etmektedir (Güngör Karyağdı, 2022: 26). Bu nedenle araştırma iç geçerliliğinin sağlanması amacıyla doğrudan alıntılar kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Görüşme çıktıları incelenmiş meslek mensuplarının dijital dönüşümde yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerde meslek mensuplarına yöneltilen sorular, beş başlık altında işlenmiştir. Bu başlıklar (i) mükelleflerle ilgili yaşanan sorunlar ve sorunlara çözüm önerileri, (ii) mevzuatla ilgili yaşanan sorunlar ve sorunlara çözüm önerileri, (iii) kullanılan programlarla ilgili yaşanan sorunlar ve sorunlara çözüm önerileri, (iv) sistemin güvenilirliği ile ilgili yaşanan sorunlar ve sorunlara çözüm önerileri, (v) mesleğin geleceği ile ilgili yaşanacak sorunlar ve sorunlara çözüm önerileri olarak sınıflandırılmıştır.

4.1. Mükelleflerle İlgili Yaşanan Sorunlar ve Sorunlara Çözüm Önerileri

Muhasebede dijital dönüşüm, Maliye Bakanlığı bünyesinde yer alan Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından faturaların dijital platformda oluşturulması ile başlatılmıştır. GİB e-defter, e-beyanname ve e-arşiv fatura gibi birçok yeni proje geliştirerek sürecin gelişimine katkı sağlamıştır. Kişi ve kurumlar arasındaki işlemlerin doğru ve hızlı gerçekleştirilmesine olanak sağlayan projeler, taraflara zaman tasar-

rufu sağlamanın yanı sıra sistemin doğru işleyişini sağlamaktadır. Mükelleflerin, yeni dijital ortamların alt yapılarını oluşturan uygulamalarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, meslek mensuplarının bazı sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Görüşme yapılan meslek mensuplarının, dijital dönüşümde mükelleflerle yaşadıkları sorunların en önemlisi teknolojik altyapı ve alışkanlığı olmayan mükelleflerin bu husustaki işlemlerini meslek mensuplarına yaptırmalarıdır. Meslek mensuplarının mükelleflerle ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Dijital dönüşüm sürecine mali müşavirler hazırlıklı olmakla beraber kurumsallaşma doğrultusunda hazırlık yapan mükellefler hariç, birçok mükellef bu dönüşüm sürecini mali müşavirlere yükleme çabasında oldular. Bunun en önemli sebeplerinden biri eğitim sistemimizin yeterli olmadığı bir zeminde birlikte gelen sosyolojik sebeplerdir” (SMMM 1).

“Mükellefler dönüşüm sürecinde en büyük zorluğu eğitim seviyeleri ve sürekli sadece mali yatırıma odaklanmaları nedeniyle yaşadılar. Süreci yönetmek adına bağlı oldukları odalar, maalesef beklenen desteği ve yardımcı argümanları zamanında sunamadıkları gibi mali katkıda da bulunamadılar. Dolaşısıyla kamunun istediği tüm veri talepleri ve e-dönüşüm yönetimi mali müşavirlerin büyük katkısı ve sorumluluk almasıyla günümüzdeki seviyelere ulaşabildi. Çoğu form beyan ve yükümlülük mükellefin bilgisi, araştırması ve çabası olmaksızın mali müşavirlerin sayesinde verilebildi” (SMMM 2)

“Mükelleflerle yaşanan en önemli sorunlar, eğitim düzeyi yetersiz olan mükelleflerin kendilerinin kolayca yapabileceği işleri muhasebecilere yaptırmaya çalışmalarıdır” (SMMM 3).

“Dijital dönüşüm ile birlikte sadece muhasebe mesleği ve meslek mensupları değil mükellefler de bu değişim süreci içerisine girdiler. Mükelleflerin dijital dönüşüme geçiş sürecine uyum sağlamalarında eğitim düzeyleri, yaşları, teknolojik aletleri kullanma becerileri de etkili olmaktadır. Mükellefler sistemin dijitalleşmesi ile birlikte e-fatura, e-makbuz gibi elektronik belgeleri oluşturmada zorluk çekmektedir. Tebligatların elektronik ortamdan gönderilmeye başlaması ile birlikte tebligatı takip edecekleri programı kullanamamaları, tebligata zamanında cevap verilmemesi gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum bazı önemli bildirim sürelerini kaçırmalarına veya cezai işleme maruz kalmalarına sebep olmaktadır” (SMMM 4).

“Bilgi ve teknolojiyi kullanma yetersizliği, alışkanlıklar ve tembellik etmeleri, işyerlerinin ortam olarak uygun olmaması internet ve bunu kullanma yoksunluğu yaşanan sorunların en önemlileridir” (SMMM 5).

“Dijital dönüşümde özellikle küçük esnaf mükelleflerle ilgili büyük sorunlar yaşanmaktadır. En büyük sıkıntı e-arşiv fatura kesme konusu, internet kullanımına pek önem vermeyen dahası bir mail adresine bile sahip olmayan mükellefler mevcut, bu durum çoğu mali müşaviri bir ön muhasebeci gibi fatura kesmeye mecbur bırakmaktadır” (SMMM 6).

Meslek mensupları, dijital dönüşümde mükelleflerle yaşadıkları sorunlara birtakım çözüm önerileri sunmuştur. Bu kapsamda mükelleflere dijital platformların kullanımı için gerekli kurumlar tarafından eğitimlerin verilmesi ve söz konusu platformları kullanan personelin istihdamı önem arz etmektedir. Meslek mensuplarının mükelleflerle ilgili yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

“Mali idarenin sürekli olarak bu yönde bilinçli bir mükellef yaratmak adına bilgilendirme ve yaptırımlardan haberdar etme çalışmasını daha da yoğunlaştırması gerekmektedir” (SMMM 1).

“Sadece meslek camiamızın desteği ile değil dijital eğitim seferberliği olarak görüp üniversiteler, mükellefin bağlı olduğu odalar ve kamu otoritesi ortaklığıyla çözüme ulaşabileceği düşüncesindeyim” (SMMM 2).

“Uzaktan erişim ve dijital sirküler ile elektronik ortamdan destek sağlanmalı, meslek odaları tarafından eğitimler verilmeli, teknolojiye uyum sağlayamayan mükellefler ise teknik bilgisi yeterli düzeyde olan personel istihdam etmelidir” (SMMM 4).

4.2. Mevzuatla İlgili Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Maliye Bakanlığı tarafından bildiri, genelge ve tebliğler yayımlanarak mevzuatta sık sık değişiklikler yapılmaktadır. Bu değişikliklerin meslek mensupları tarafından takip edilmesi ve muhasebe uygulamalarını güncel mevzuata uygun yapmaları gerekmektedir. Mevzuat değişikliklerinin sık yapılması, içeriğinin anlaşılabilirliğinin zor olması, her bir şartın cezai bir müeyyideye bağlanması, kurumlar arası iletişimde noksanlıklar, beyanname yükümlülüklerinin yeni eklemelerle artırılması meslek mensupları için önemli sorunlara yol açmaktadır. Meslek mensuplarının mevzuatla ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Mevzuatla ilgili yaşanan sorunlar kanunların çok eskiye dayanan içerikleri ve yorumlarının ne yazık ki zorluğudur” (SMMM 1).

“Mevzuat maalesef kanun koyucuların kopyala yapıştır gibi farklı ülkelerden alıntılıyıp kervan yolda düzülür mantığı ile hem anlaşılmaz hem de uygulanması zor modeller önümüze kondu. E- fatura, e-defter kılavuzları muhasebe program satıcıları tarafından verilen eğitimler ile bilindiği kadarıyla hayatımıza girince meslek mensupları çok zorlandı. Hala birçok eksiği ve zorluğu devam eden bu konu, pandemi döneminde tüm meslektaşları çileden çıkma noktasına getirdi. Yasaların öngördüğü cezalar ve yaptırımlarla birlikte mükellefin sorumluluklarını mali müşavire yüklemesi ve bunun karşılığında ücreti vermek istemeyişi birçok meslektaşımızı mesleği bırakma noktasına getirdi” (SMMM 2).

“Mevzuatın sürekli değişmesinden iş düzeni bozulmakta ve işlerin takibi zorlaşmaktadır. Yapılan değişikliklerin daha anlaşılır şekilde düzenlenmesi gerekmektedir” (SMMM 3).

“Sistemin dijitalleşmesi ile birlikte mevzuatlarda yapılan değişiklikler, uygulamalar ve alt yapısı hazırlanmadan kullanılması istenen elektronik sistemler mükellef ve meslek mensuplarını ciddi anlamda zorlamıştır. Çünkü süreç gereği ilk defa karşılaşılan tebliğler ve bunların anlaşılıp uygulamaya geçiş süreci hem zaman hem de iş yükünün artmasına sebep olmuştur. Tüm bu zorlukların karşısında cezai yaptırımların ilk adapte sürecinden itibaren uygulamaya konulması da, henüz oturmamış sistemden kazanç sağlamaktan öteye gitmemektedir. Mevzuatlar gereği e-belge kapsamına giren şartlara ve geçiş sürelerine uyulmaması halindeki cezai yaptırımların ağır olması sorun olmaktadır” (SMMM 4).

“Mükellefin fiziki şartlarının uygun olup olmadığı veya tüm mükelleflerin aynı ortam ve şartlarda çalıştığı düşünülerek mevzuat değişikliğine gidilmesi, her şartın bir cezayı müeyyideye bağlanması önemli sorunlara yol açmaktadır” (SMMM 5).

“Mevzuat sürekli değişmekte ve tam entegrasyonlu bir e-dönüştürme sağlanmadığı için sürekli yeni konu ve yeni limitler eklenmekte, özellikle fazla mükellefi olan meslektaşlar, bazı gözden kaçırmalar nedeniyle, mükellefe kesilen cezalar nedeniyle zor durumda kalmaktadır” (SMMM 6).

Meslek mensupları mevzuatla ilgili sorunlara çözüm önerileri olarak mevzuatın halkın ve mükellefin anlayabileceği şekilde hazırlanması, cezai yaptırımların daha az yaşanması adına önceden bilgilendirme yapılmasının önem arz ettiği beyanında bulunmuşlardır. Meslek mensuplarının mevzuatla ilgili yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

“Çözüm olarak vergiye yönelik kanunların tamamen gözden geçirilerek dijital çağa uyum sağlayacak şekilde yeniden yazılması ve vergi oranlarının daha adaletli olarak tayin edilerek tahsil edilebilir bir seviyeye çekilmesi ya da revize edilerek daha anlaşılır, halkın; mükellefin anlayabileceği seviyede izahının sadeleştirilmesi, buna ilişkin uygulamaların pratikleştirilmesi gerekmektedir” (SMMM 1).

“Mevzuat ve yasalar; kanun koyan otoritelerce hazırlanma aşamasında test edilmeli ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlarda tartışılmalı, alt yapı oluşturulduktan sonra yayınlanmalıdır. Dönüşüm sürecinde kesilecek cezalar kesinlikle düşürülmelidir. Özellikle günümüzde içeriğinde vergi tahsilatı dahi olmayan birçok beyana maalesef yüksek tutarlı cezalar kesilirken konunun ivedi şekilde ele alınması gerekir” (SMMM 2).

“Yeni kanun, mevzuat ve yönetmelikler ile ilgili TÜRMOB gibi örgütler tarafından eğitim verilmesi bu sorunların çözümünü kolaylaştırabilir” (SMMM 3).

“Çıkan mevzuat, tebliğ, sirkülerin daha açıklayıcı olması ve mevcut alışagelmış uygulamaların dışındaki yeni değişikliklerin yapıldığı dönemde alt yapılarının uygulamaya hazır olması gerekiyor. Kısa süreçte çıkarılan mevzuatlara sıfır hata ile kısa sürede uyum beklenmemelidir” (SMMM 4).

“Dijitalleşen bir süreçte kolaylaştırıcı uygulamalarla önceden bilgilendirme yapılabilir” (SMMM 5).

“Gelir idaresinin acil olarak mevzuat konusunda net kararlar alması ve gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir” (SMMM 6).

4.3. Kullanılan Programlarla İlgili Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Dijital dönüşüm sürecinde yaşanan her bir değişim, programların güncellenmesini veya yeni özelliklere uyumlu programların kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum meslek mensuplarına rutin işlemlerinin kolaylıkla ve daha az hatayla yapmalarının yanında zaman tasarrufu da sağlamaktadır. Ayrıca işlemlerin dijital platformda kaydedilmesi, erişilebilirliğini hızlandırmaktadır. Ancak bu kolaylıkların yanı sıra bazı sorunlar da yaşanmaktadır. Meslek mensuplarının dijital platformlar için kullandıkları programlarla ilgili yaşadıkları en önemli sorunlar; internet browserlarından kaynaklı sorunlar ve gerekli güncellemelerin zaman ve maliyete neden olmasıdır. Görüşme yapılan meslek mensupları programların dijital dönüşüm sürecinde yetersiz kaldığı, maliyetlerinin yüksek olduğu ve programları kullanabilen nitelikli eleman eksikliği gibi sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Meslek mensuplarının kullanılan programlarla ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Meslek mensupları donanımları gereği kullanılan programları her şartta uygulayabilir. Ancak vergi, sosyal güvenlik primleri ve diğer istatistikî bilgileri talep eden kurumların gerek kendi alt yapılarından kaynaklı farklılıklar ve yine alt yapının dijital dönüşüm sürecinin çok gerisinde kalması neticesinde yaşanan kaos ve duraksamalar devletin bu yöndeki gelirleri ve ihtiyaç duyduğu bilgileri edinim zamanını olumsuz yönde etkilemektedir” (SMMM 1).

“Kullanılan programlar, standardı yakalama evresinde e-dönüşüme uyum sağlayamayanların varlığını sürdürmemesi yanı sıra yeni pazarlar yarattı ve yazılım şirketlerini harekete geçirdi. Tabii çeşitliliğin çoğalması farklı fiyatlandırma ile yeni mağduriyetler de oluşturdu. Çoğu mükellef yazılım programları için e-fatura kontör alımından e-defter yazılımları ve saklamasına kadar, standart olmayan fiyatlarla karşılaştı. Her bir firmanın program kullanımını öğretme, öğrenme ve çözüm üretme gibi konuları yine biz meslek mensuplarının hala üstünde uğraştığı güncelliğini koruyan sorunlarıdır” (SMMM 2).

“Teknolojik gelişmeler muhasebe mesleğini birçok şekilde etkilemektedir. E-defter, e-fatura, e-bildirge, e-beyanname ve e-imza gibi elektronik ortam uygulamaları ile muhasebe sistemi tamamen programlara bağımlı hale getirilmiştir. Programlar, güncellemelerde yetersiz kalmakta programlarda teknik sorunlarla karşılaşmaktadır” (SMMM 3).

“Sistemin dijitalleşmesi ile muhasebe yazılım programlarının; değişimlere uyum sağlama noktasında güncellenmeleri, GİB ve SGK gibi kurum uygulamalarına entegre edilmesi zaman almakta ve mevcut yazılım programlarına tamamlayıcı uygulamaların eklenmesinden (e-arşiv, e-defter benzeri e-uygulamalar) kaynaklı maliyetler artmaktadır. Bu durum hem biz Mali Müşavirler hem de mükellefler açısından sıkıntılara sebep olmaktadır. Entegre kullanımlar ve sistemlerde yoğunluk olması halinde erişim sorunu yaşanmaktadır. Kullanmakta olduğumuz yazılım programlarında bir diğer yaşadığımız sorun maliyet kısmıdır. E-defter, e-fatura ve benzeri uygulamaların kullanılması firmaya olan maliyeti artırmaktadır” (SMMM 4).

“Maliyetlerinin fazla olması, programın kullanımıyla ilgili yeterince eğitim ortamının oluşturulmaması, yetişmiş elaman bulamama, güncellemeyle ilgili sıklıkla karşılaştığımız problemler gibi sorunlar vardır” (SMMM 5).

Dijital platformlar için tasarlanan programlar muhasebe bilgi sisteminin işleyişini hızlandırmakta ancak sistemde yoğunluk olması durumunda erişim sorunu yaşanması gibi teknik sorunlar işleyişi yavaşlatmaktadır. Görüşmeye katılan meslek mensuplarından farklı olarak SMMM 6, programlarla ilgili sorun yaşamadıklarını, ihtiyacı karşıladıkları yönünde görüş bildirmiştir.

“Kullanılan programlar ihtiyaçlara cevap vermekte ama gelir idaresi kaynaklı her dönem farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin e-defter gönderimi konusunda her e-defter dönemi farklı bir teknik hata sonucu meslek mensubu zor anlar yaşamakta,, burada en önemli durum muhasebe programlarının kendilerini kısa sürede güncellemeleridir” (SMMM 6).

Meslek mensupları kullandıkları programlardan etkin olarak yararlanabilmeleri için çözüm önerileri sunmuştur. Bu öneriler alt yapı eksikliklerinin giderilmesi, bir yazılım programı ile tüm devlet kurumlarının alt yapılarının birleştirilmesidir. Meslek mensuplarının kullanılan programlarla ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

“Dijital dönüşüm sürecinde geri kalmamak ve basit hatalarla çeşitli zararlara uğramamak için tek bir yazılımla (mernis sisteminde olduğu gibi) tüm devlet kurumlarının alt yapılarının birleştirilerek havuz sistemi oluşturulması; hem mali müşavirin ekstra iş yükünü azaltacak daha da önemlisi vergi ve SGK prim toplama sisteminin hatasız işlemesini, mevzuatların izin verdiği ölçüde bankalar dahil bilgi toplama sisteminin de bir başkalarına iş yükü yaratmadan hatasız olarak çalışmasını sağlayacaktır” (SMMM 1).

“Piyasaya sürülen çokça yazılıma karşı elbette bunları kullanacak yine nitelikli personel ve uzman açığı giderilmelidir. Bunun için; lise ve üniversite düzeyindeki eğitim kurumları, devlet destekli halk eğitim kursları ve belki en önemlisi de SMMM’lerin bağlı olduğu Odalardan ve TESMER’den destek alınarak ihtiyaç duyulan istihdamın dijitali yakalaması ile öğrenci ve uzman açığı sorunu aşılabilecektir” (SMMM 2).

“Alt yapı eksikliklerinin giderilmesi ve elektronik muhasebe uygulamaları konusunda sürekli eğitimlerin verilmesi ve dönüşüm sürecine uygun eğitilmiş eleman çalıştırılması gerekmektedir. Dönüşümlere ve güncellemelere hızla uyum sağlayan programlar tercih edilmelidir” (SMMM 4).

“Maliyetlerin uygun bir düzeyde olması önem arz etmektedir. Maliyetlerin belirli bir düzeyde tutulması için TÜRMOB gerekli çalışmaları yapmalıdır. Eleman yetiştirilmesi noktasında üniversiteler başta olmak üzere SMMM Odaları gerekli eğitimleri vererek nitelikli eleman sayısını artırmalıdır” (SMMM 5).

4.4. Sistemin Güvenilirliği İle İlgili Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Dijital platformların kullanımı muhasebe uygulamalarının kalitesini arttırmakta ancak sistemin teknik altyapılarının tümüyle oluşturulamaması bilişim teknolojilerinden sağlanan faydayı azaltmaktadır. Ayrıca siber saldırılar nedeniyle sistemin güvenilirliği de diğer önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Görüşmeye katılan meslek mensupları teknik altyapı oluşturulmadan uygulamaya geçilmesi, mali ve kurumsal bilgilere bazı kurumların kolaylıkla ulaşabilmesinin sorunlara yol açtığını ifade etmektedir. Meslek mensuplarının sistemin güvenilirliği ile ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Sistemin güvenilirliği benim için bir muamma açıkçası. Yazılımcılar ve banka alt yapılarında saklanan mali veriler mali idarenin olduğu kadar bu sürece dahil olan diğer kurum ve kuruluşların da veri tabanlarında kayıt altında. Sözleşme bağlayıcılığı ile verilerin güvende olmasına inancımı koruyorum. Mali verilere ve kurumsal bilgilere kolay erişebilen bankaların müşteri portföy çalışmaları gibi dijital verilere ulaşılabilmesi, kurum çalışanlarının bu verileri kötü niyetli kullanma ihtimali sistemin güvenilirliğiyle ilgili soru işaretleri oluşturmaktadır” (SMMM 2).

“Verilerin gizliliği dikkate alındığında siber saldırılar yüzünden bu bilgiler kötü niyetle kullanabilecek kişilerin eline geçebilir. Verilerin saklandığı veya yedeklendiği kurumların bilgileri ne niyetle kullanılacağı bilinmemektedir” (SMMM 4).

“Sistem meslek mensubuna güven vermemekte ve bunun e-dönüşüm teknik altyapısının tam oturmadan uygulamaya konulmasından kaynaklandığını biliyoruz” (SMMM 6).

Sistemden kaynaklanan eksikliklerin ve arızaların yaşanması, bilgiye erişim hızını düşürerek etkinlik ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir. Görüşmeye katılan SMMM 5, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Sistemin güvenliği ile ilgili fazla bir sıkıntı yaşanmamakta ancak daha çok sistemin çalışmaması, internetin kullanımında aksaklıkların yaşanması söz konusu olmaktadır” (SMMM 5).

Dijitalleşmiş sistemlerde oluşan bir hata, sistemin tamamını menfi etkileyebilmektedir. Siber saldırıların engellenmesi için siber güvenlik tedbirlerinin güçlendirilmesi ve sistemdeki açıkların kapatılması gerekmektedir. Görüşmeye katılan meslek mensupları sistemin güvenilirliğinin yetkili kurumlar tarafından sağlanmasının olası riskleri azaltacağını vurgulamaktadır. Meslek mensuplarının sistemin güvenilirliğinin artırılmasına ilişkin çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

Sistemin güvenilirliğinin yetkili kurumlar tarafından sağlanması halinde tabii ki muhtemel riskleri de asgariye indirecek dijital dönüşüm sürecinde istenilen hıza ulaşılabilecektir (SMMM 1).

Kanaatimce güvenilirlik devlet idaresinin dönüşüm materyallerinin, fatura ve defterlerin ancak devlet altyapısında saklanması ile çözülebilir (SMMM 2).

Kullanılan programların veri saklama hizmetlerinin güvenilirliği araştırılmalı, yedekleme sistemlerine dikkat edilmelidir (SMMM 4).

Şuan altyapı tam sağlanana kadar beyanname günlerinin ayrıştırılması ve ay içine aralıklı olarak yayılması çözüm olabilir (SMMM 6).

4.5. Mesleğin Geleceği İle İlgili Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Teknolojik gelişmeler muhasebe mesleğinde değişimi hızlandırmaktadır. Teknolojik gelişmelerin, muhasebe mesleğinde nasıl bir değişim ve dönüşüm oluşturacağı zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Dijital platformların meslekte, verimliliği ve üretkenliği artırması beklenmekte ancak teknolojik gelişimin muhasebeye olan yoğun etkisi meslek mensuplarında kaygıya neden olabilmektedir. Görüşmeye katılan meslek mensupları dijital ortamda evrak işleme işlemlerinin azaldığını ancak beyanname sayısının arttığını, mesleğin denetime doğru evrildiğini ve mevcut meslek yasasının güncel gelişmeler konusunda yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Meslek mensuplarının mesleğin geleceği ile ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Mesleğin geleceği ile ilgili sorunlar dijital dönüşüm sürecinde bir değişime uğrayarak kendini yenileyecektir. Zira gelenekselleşmiş muhasebe ofis sistemleri kendiliğinden ortadan kalkarak, tabii ki devletin dijital dönüşüm süreci de bu hızın arkasında kalmaz ise muhasebe mesleği bu süreçte hızlı bir şekilde dönüşüme uğrayarak evraklardan ve bürokrasiden de bir nebze arınarak mali verilerin denetimi sürecine girmiş olacaktır. Yani yeni dönemde meslek bağımsız denetim mekanizmasının bir uygulayıcısı olarak en önemli rolünü üstlenecektir” (SMMM 1).

“Sürece adapte olup az ceza ve kaliteli müşteri hedefiyle yol alan meslektaşlar eminim başarıyla devam edecekler yollarına. Bürolarda fatura işleme ve beyan doldurmanın gelişen teknoloji ve dijital dönüşümle beraber minimum düzeye düşmesi beklentisini yaratırken, mali idarenin beyan çoğaltması tezadını şu

anda yaşamaktayız. Mali müşavirlerin ilerleyen süreçte artık finansal analizlerin, danışmanlıkların ve sektörel muhasebe uzmanlığı faaliyetlerinin yaygınlaşacağını öngörüyorum” (SMMM 2).

“SMMM olma sürecinde yapılan 3 yıllık staj dönemi de dahil Ticaret ve Sanayi Odası, Kamu Gözetim Kurumu gibi kurumların mesleki eğitim programları, meslek mensuplarına olumlu katkı sağlayacak günceli yakalamalarında rehberlik edecektir” (SMMM 3).

“Sistemin dijitalleşmesi ile birlikte yeni uygulamalar ve değişiklikler meslek mensuplarının iş yükünü artmıştır. Artan beyanlar ve bildirimler ile gelir idaresi doğru bilgi ve verilere sahip olacaktır. Ancak, bu yükü sadece müşavirlere yüklemenin doğru olmadığı kanısındayım. Özellikle vergi içermeyen bildirimlerin kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca dijitalleşme sonucunda iş gücü kullanımı azalacak ve ihtiyaç duyulan nitelikli personel istihdamında zorluk yaşanacağı düşüncesindeyim. E- belgelerin kullanılması ile birlikte raporlama ve denetime yönelik bir meslek haline geleceğinden bu anlamda meslek mensuplarının da kendini bu yönde geliştirmesi gerekmektedir” (SMMM 4).

“Her gün güncellenen bir mesleğin 1989’da çıkan yasayla idare ettirilmesi en büyük sorun, ihtiyaçlara cevap vermemesi yürüyen bir mesleğin duran bir yasayla idare ettirilmesi sıkıntılarının en başında gelmektedir. Etik kurallar, yaptırımlar, tanımlar, tahsilat ve sorumluluk üstlenecek işi sahiplenecek çalışan elamanların bulunmaması, teknolojiyi kullanma sıkıntısı, yapay zekâ ile yapılan işlerin içeriğinin çalışanlarca irdelenmemesi, meslekle alakası olmayan sadece mükellefi ilgilendiren işler ve işlemlerin meslektaşlara yüklenmesi, işlerin karşılığının alınmaması gibi nedenler bu sıkıntılara sebep olmuştur” (SMMM 5).

“Dönüşümün ileriki aşamalarında meslek mensubunun işi daha fazla azalabilir ancak muhasebe mesleğinde her zaman insan gücüne gerek olduğunu düşünmekteyim” (SMMM 6).

Görüşmeye katılan meslek mensupları mesleğin geleceği ile ilgili yaşanan sorunlara çözüm olarak mevcut eğitim sisteminin dijital dönüşümün meslek üzerindeki yoğun etkisini azaltacak şekilde güncellenmesi gerektiğini ifade ederek, meslek kanununun güncellenmesi gerekliliği konusunda beyanda bulunmuşlardır. Meslek mensuplarının mesleğin geleceğiyle ilgili sorunlara ilişkin çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

“Mesleğimizin evrildiği yönün denetim ve analiz olması nedeniyle en önemli katkının lise ve üniversitelerdeki eğitimin güncellenmesi ile olacağına ve dijital teknolojiyi anlayabilen, kullanabilen ve yorumlayabilen insanların çoğaltılması ile sorunların aşılabileceğine inanıyorum” (SMMM 1).

“Dijital dönüşüm konusunda eğitimlerin artırılması, meslek okulları ve üniversitelerde eğitimlerin buna yönelik verilmesi gerekmektedir” (SMMM 4).

“En kısa sürede meslek yaşamızın güncellenmesi, sadece mesleğe yönelik fakültelerin açılması, devlet kurumlarının muhasebe birimlerine meslektaşların alınması kamu kaynaklarının yerinde kullanılmasına zaman israfının önüne geçmesine neden olacaktır” (SMMM 5).

“Meslek mensubu kendisini dijital konular ve mevzuat konusunda geliştirdiği sürece mesleğimiz her daim cazip kalacaktır” (SMMM 6).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Muhasebede dijital programlarının kullanılması ile başlayan dijital dönüşüm, günümüz mali işlemlerinin önemli bir kısmının dijital ortamda hazırlanması imkanını sunmaktadır. Günümüzde e-uygulamalar olarak tanımlanan e-fatura, e-defter, e-arşiv uygulamaları, dijital dönüşümün ürünüdür. İlk olarak e-fatura kullanımı ile başlayan dönüşüm süreci e-defter, e-beyanname, e-arşiv, e-irsaliye, e-müstahsil makbuzu, e-serbest meslek makbuzu gibi uygulamalarla genişletilmiş, dönüşüm süreci hızlandırılmıştır. Kayıt dışı ekonominin tespiti, vergi kaçağının önlenerek vergi gelirlerinin artırılmasının sağlanması, denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, bilgiye erişimin hızlandırılması, maliyetlerde tasarrufun sağlanabilmesi, belgelerin muhafazasının kolaylaştırabilmesi gibi amaçlar nedeniyle muhasebenin dijital dönüşüm süreci başlamıştır. Dijital dönüşümünün sağlayacağı avantajlar olsa da uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, e-uygulamaları etkin kullanan meslek mensuplarının dijital dönüşüm sürecinde karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla meslek mensuplarıyla görüşmeler yapılmış ve sorun olarak beyan edilen ifadeler özetle aşağıdaki gibidir:

- Dijital uygulamalar mesleki faaliyetlerde beklenen kolaylığı sağlamakta, ancak sisteme uyum sağlamakta zorlanan mükellefler sebebiyle iş yükünde artış meydana gelebilmektedir.
- Tebliğ ve yönetmelikler yayımlanarak yapılan mevzuat değişikliklerinin sıklığı ve anlaşılabilirliğin yetersiz olması ve sonuçların cezai müeyyidelere bağlanması gibi sorunlar yaşanmaktadır.
- Kullanılan programların güncellenme gerekliliği, maliyetlerinin fazla olması, programların kullanımlarıyla ilgili eğitim ortamının oluşturulmaması, yetişmiş nitelikli eleman bulunamaması gibi sorunlar yaşanmaktadır.
- Teknik altyapı oluşturulmadan uygulamaya geçilmesi, mali ve kurumsal bilgilere bazı kurumların kolaylıkla ulaşabilmesinin yol açtığı sorunlar vardır.
- Dijital ortamda, evrak işleme işlemlerinin azaldığı ancak beyanname sayısının arttığı, mesleğin denetime doğru evrildiği ve mevcut meslek yasasının güncel gelişmeler konusunda yetersiz kaldığı tespit edilen sorunlardır.

Meslek mensupları tarafından belirtilen sorunlara, çözüm önerileri olarak ifade edilen beyanlar özetle aşağıdaki gibidir:

- Dijital platformların kullanımı ve teknik bilginin artırılması için gerekli kurumlar tarafından eğitimlerin verilmesi ve söz konusu platformları kullanan personelin istihdamı gerekmektedir.
- Çıkan mevzuat, tebliğ, sirkülerin daha açıklayıcı, anlaşılabilir olması ve önceden bilgilendirici olması gerekmektedir.
- Kullanılan programlarla ilgili teknik alt yapı eksikliklerinin giderilmesi ve dijital muhasebe uygulamaları konusunda sürekli eğitimlerin verilmesi, maliyetlerin belirli bir aralıkta tutulması için gerekli çalışmaların kurumlar tarafından yapılması gerekmektedir.

- Sistemin güvenilirliğinin talep edenlerce sağlanmasının olası riskleri azaltacağı beklentisi vardır.
- Mevcut eğitim sisteminin dijital dönüşümün meslek üzerindeki yoğun etkisini azaltacak şekilde güncellenmesi ve meslek kanununun güncellenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak elde edilen bulgulardan muhasebe meslek mensuplarının sorunları ve söz konusu sorunlara çözüm önerileri tespit edilmiştir. Muhasebe mesleğiyle ilgili tüm kurumların, geleceği anlama ve anlamlandırmada meslek mensuplarına yol açmaları gerekmektedir. Mesleğin eğitim süreci yeniden şekillendirilmeli ve dijital sistemlerle zenginleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, A. B. & Kılıç, A. (2021). Nitel Makalelerin Yöntem Analizi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [MSKU Journal of Education]*, 8(2), 486-502. DOI: 10.21666/muefd.834707.
- Akdoğan, N. & Akdoğan, M. U. (2018). Büyük Veri Bilişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Uygulamalarına ve Muhasebe Mesleğine Etkisi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 18 (55), 1-14.
- Arslan, M. C., & Karkacier, A. (2019). Dijital Dönüşüm Sürecinde Yönetim Muhasebesinin Geleceğini Etkileyen Faktörlere Kavramsal Bir Bakış, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 430-442.
- Arslan, M. C. & Demirkan, S. (2019). Endüstri 4.0 ve Muhasebe Sistemine Etkisi Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Enderun*, 3(1), 40-56.
- Aslan, Ü. & Özerhan, Y. (2017). Big Data, Muhasebe ve Muhasebe Mesleği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 862-883.
- Aydemir, O. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentiler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67, 71-84. DOI: 10.25095/mufad.396577
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Beder, N. (2021). Muhasebe Meslek Mensuplarının Yeni Dünya ile İmtihanı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1), 163-184. DOI: 10.18037/ausbd.902591
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *Nursing Plus Open*, 2, 8-14.
- Coşkun Arslan, M. & Karkacier, A. (2019). Dijital Dönüşüm Sürecinde Yönetim Muhasebesinin Geleceğini Etkileyen Faktörlere Kavramsal Bir Bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (6), 430-442.
- Coyne, I. T. (1997). Sampling in Qualitative Research. Purposeful And Theoretical Sampling; Merging Or Clear Boundaries?. *Journal of Advanced Nursing*, 26(3), 623-630.
- Creswell, J. W. (2018). Nitel araştırma yöntemleri -Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.Ed). Siyasal Kitapevi.
- Elçin, R., Gerekan B. & Usta M. (2018). E-Fatura, E-Defter ve E-Arşiv uygulamalarına geçiş sürecinde yaşanan sorunlar: Serbest muhasebeci mali müşavirler üzerine bir araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, Mart, 13-42.
- Erturan, İ. E. & Ergin, E. (2018). Büyük Verinin Muhasebe ve Denetim Alanlarına Uyumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(81), 208-222. doi:10.16992/ASOS.14255
- Güngör Kayağdı, N. (2022). Uzaktan Denetimin Denetim Sürecine ve Verimliliğine Katkısının İncelenmesi: Denetçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 14-36.
- Güvemli, O., Aytulun, A. & Şişman, B. (2013). Türkiye’de Muhasebe Mesleğinin Gelişmesi ve İlk Meslek Örgütlenmesi: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği - 1942. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (4), 19-49.
- Gönen, S., & Solak, B. (2017). Maliye Bakanlığı E-Dönüşüm Sürecinin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bir Alan Araştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (76), 63-80.
- Htaybata K. A., Alberti-Alhtaybata L., & Alhatabatb, Z. (2018). Educating Digital Natives for The Future: Accounting Educators’ Evaluation of the Accounting Curriculum, *Accounting Education*, 27(4), 333-357. DOI: 10.1080/09639284.2018.1437758
- İşgüden Kılıç, B., & Anadolu, Z. (2018). Dijital Çağın Yarattığı Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Hilelerinin Önlenmesine Etkisi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)*, Özel Sayı, 66-97.

- Karasioğlu, F. & Garip, O. (2019). E-Muhasebe Uygulamaları Kapsamında Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Karaman'da Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 433-446.
- Kardeş Selimoğlu, S., Cengiz, A. A., Özdemir, A. & Yalı, B. (2021). COVID-19 İle Birlikte Muhasebe Mesleğindeki Stresin Yeni Halleri, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21 (63), 1-18.
- Kurnaz, E., Tekbaş, İ., Bozdoğan, T., & Çetin, Ö. O. (2020). Dijitalleşmeyle Birlikte Muhasebe Eğitiminin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi, *World Of Accounting Science*, 22, 81-96.
- Marinagi, C., Trivellas, P., Reklitis, P., & Skourlas, C. (2015). Adoption and Use of E-invoicing in Greece. *International Conference on Integrated Information*, 1644 (1), 279-286.
- Meriç, A. (2022). *Blockchain Teknolojisinin Muhasebe ve Denetim Mesleğine Etkisi*, İksad Yayınevi.
- Meriç, A. (2020). Denetimde Seçme Konular 3, BDS Örnek Uygulamalar ve Araştırmalar, Kurt, G. & Özbek, C.Y. (Ed.) *Büyük Veri ve Bağımsız Denetim Kanıtları*, Gazi Kitabevi, 77-95.
- Palmqvist, E., & Emme, A., (2018). The impact of the digitalization in accountant's work Höskolan i Skövde, Institutionen för handel och företagande, Sweden.
- Spoz, A. (2014). A Look At E-Invoices From Enterprises And Government's Perspective. *Research Papers of Wroclaw University of Economics*, 254-264.
- Tekbaş, İ. (2019). *Muhasebenin dijital dönüşümü ve mali mühendislik*. Hümanist Kitap Yayıncılık.
- Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153-172.
- Tektüfekçi, F. (2017). E-dönüşüm sürecinde e-muhasebe uygulamaları: Türkiye örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), 79-88.
- Tuğay, O. & Güler, A. (2021). Elektronik muhasebe uygulamaları konusunda muhasebe meslek mensuplarının görüşleri: Isparta ilinde bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 14(2), 695-726. doi: 10.29067/muvu.705569
- Türker, M. (2018). Dijitalleşme Sürecinde Küresel Muhasebe Mesleğinin Yeniden Şekillenmesine Bakış. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (1), 202-235. DOI: 10.31460/mbdd.383319.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (24), 543-559.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0 (36) , 155-178.
- Yüksel, A. N. (2020). Nitel bir araştırma tekniği olarak görüşme. *International Social Sciences Studies Journal*, 4(56), 547-552.